Çocuk Edebiyatı:
Çocuğu Anlayan Edebiyat*

Vefa Taşdelen

Giriş

Bir "anlama sanatı" olarak hermeneutik, pek çok konuda olduğu gibi çocuk edebiyatı konusunda da farklı bir bakış açısı sunabilir ve konuya farklı bir açılım getirebilir. Çocuk edebiyatında "anlama" deyince, öncelikle çocuğun okuduğu metni anlaması akla gelir. Gerçekten de, çocuğun metni anlaması ve kendi koşulları içinde yorumlaması, hermeneutik bir etkinliktir. Ne var ki, bu makale içinde anlama, bu öncelikli anlamının dışında, ikincil bir anlamda, yazarın çocuğu ve çocukluğu anlaması şeklinde ele alınacak, bunun çocuk edebiyatını olanaklı kılan bir anlama biçimi olduğu görüşü öne sürülecek ve yazarın çocuğu anlamasının ne anlama geldiği hermeneutik bir bakış açısıyla ele alınacaktır. Makale şu sorudan hareket edecektir: Çocukluk büyüklerin giderek yabancılaştığı "farklı bir dünya" ise, yazarın bir yetişkin olarak, bu yabancılığın üstesinden gelerek çocukluğa ulaşması ve onu anlaması nasıl mümkün olacaktır?

Bu sorunun hermeneutikle olan ilgisini şu şekilde kurabiliriz: Hermeneutik her zaman yabancı bir dünyadan haber veren ve bu yabancı dünyayı aşina kılmaya çalışan bir etkinlik olarak, çocuk edebiyatı içinde zaten bir konu ve sorun olarak vardır. Yazarın bu etkinliği, çocukluğun, bu yabancı dünyanın dilini anlama ve aktarma anlamında zaten hermeneutik bir etkinlik, ama zorluğu olan bir etkinliktir. Zira, çocuğun dünyası, Piaget gibi gelişim psikologlarının da gösterdiği gibi, gerçekten yabancı bir dünyadır. Bu yabancı dünyayı anlamak, her zaman yetişkinlerin kaleme aldığı bir metni anlamaktan daha zordur. Bu dünyanın kendine özgü dilini ve mantığını kavramak, çocuk edebiyatının başarısını da gösterir. Ama bu mantığın ne kadar az anlaşıldığı, yetişkin mantığı ile yazılmış ürünlerde görülebilir.

1. Hermeneutik ve Çocuk Edebiyatı

Hermeneutikte anlaşılması gereken şey, metindir. Dilthey'ın tanımıyla, "Hermeneutik, yazılı eserlerin yorum kurallarına ilişkin kuramdır"[1] İster yazıyla, ister sözle, isterse davranışla, ister başka bir şekilde ifade edilmiş olsun, "anlamlı insan davranışları"nın bir metin olarak görülebileceği düşüncesi, çocuğun ve çocukluğun da anlaşılması gereken bir metin haline getirilmesine imkân tanır. Hermeneutiğin konusu, "anlamlı insan ifadeleri" olarak alındığında, herhangi bir davranışın, yazılı bir metin kadar anlaşılmaya ihtiyaç duyduğu görülebilir. Buna göre insanın anlamlı her davranışı, her ürünü, her sözü bir metin haline getirilebilir. Yalnız yazılı metinler değil, tarihi kalıntılar, bulgular, işaretler, simgeler, jestler ve mimikler de anlaşılmaya ihtiyaç duyarlar. Dilthey, hermeneutiğin kendisine ilişkin

* *Hece Dergisi*, yıl: 2005, sayı: 104-105, s. 319-331..

[1] Wilhelm Dilthey, *Hermeneutics and the Study of History*, ed. A. Makkreel Rudolf , Frithjof Rodi, Princeton University Press Princeton – New Jersey:, 1996, s. 2.

olarak varlık kazandığı bu insan ruhunun ürünlerini şu şekilde sıralar: "Bu anlama, çocuğun mırıltılarından *Hamlet*'i veya *Salt Aklın Eleştirisi*'ni anlamaya kadar uzanır. Taşta, mermerde, müzik notalarında, jestlerde, sözcüklerde, metinlerde, eylemlerde, ekonomik düzen ve anayasalarda hep aynı insan ruhu bizimle konuşur ve yorumlanmayı ister"[2]Buradan hareketle söylersek, çocuk kendisine sunulan ürünü anlamadan önce, yazarın çocuğu, çocuğun ülkesini (*çocukluğu*) ve bu dünyanın dilini anlaması gerekir. Yazar ifade etmeden önce, anlamak zorunda olan biridir. Bu anlama, "söylemeyi", "ifade etmeyi" yönlendirecek, yalnız neyin söylenmesi gerektiği konusunda değil, "nasıl söylenmesi gerektiği" konusunda da yol gösterici bir rol üstlenecektir.

Her anlama bir yorum, her yorum da bir anlamadır. Anlama sorunu, metni farklı şekilde okuyup anlayabileceğimizi ve önümüzde farklı anlama seçenekleri olduğunu gösterir. Çünkü anlayan öznenin anlama edimine kendi öznelliğini katarak anlamayı bir yorumlama etkinliğine dönüştürür. Bu da bizi, anlamanın öznel yapısına olduğu kadar edebi metindeki anlam zenginliğine de götürür. Edebi metin her zaman yorumlanmaya, içerdiği anlam katman ve örüntülerinin bulgulanmasına ihtiyaç duyar. Çünkü o, "belli bir bilgiyi okuyucuya aktarma işlevini yerine getirmekten çok, bir 'anlam' taşıyıcısıdır"[3] ve bu anlam her zaman farklı şekillerde anlaşılabilme özelliği ile vardır. Oysa bilimsel bir metin, kullandığı sözcüklerin anlamını sınırlayarak, onları kesin tanımlara kavuşturmak ister, hatta bunu -eğer mümkünse- anlamı formüllere indirgeyerek yapar. Bu sayede, çok anlamlılığın yolunu da kesmiş olur. Bilim adamı, her ifadesiyle yalnız bir anlama işaret etmek ister, cümlelerini farklı anlamlar ihtiva edecek şekilde kurmaktan çekinir. Sanatçı ise ne söylemek istediği konusunda o kadar net değildir. Farkında olmadan söylediği sözle niyetinin ötesine geçen bir şey de söylemiş olabilir. Dolayısıyla edebi metin her zaman bir anlam zenginliği içinde önümüze gelir. Sartre'ın deyişiyle, "Belli bir şekilde, her zaman için *yaşanmış*'la iş gören edebiyatta, söylediğim şeylerden hiç biri, söylediğim şeyle bütünüyle ifade edilmiş değildir. Aynı gerçeklik, hemen hemen sonsuz sayıdaki biçimlerde ifade edilebilir."[4] Bilimsel eserlerdeki tek anlamlılık, sanat ve edebiyat eserlerinde çok anlamlılığa dönüşür. Böylece, kendiliğinden bir anlama ve yorumlama sorunu ortaya çıkar. İşte hermeneutik ve edebiyatın buluşma noktalarından biri, kuşkusuz en önemlisi edebi metindeki anlam zenginliğidir. Dolayısıyla "bir anlama sanatı olarak hermeneutik"te en çok üzerinde durulan konu yazarın okuyucuyu anlaması değil, okuyucunun metni anlaması, bu anlama eyleminin nasıl ve hangi kurallar üzerinden gerçekleşeceğidir. Ama metnin oluşum sürecinde bir başka hermeneutik durum söz konusudur: Yazarın konusunu anlaması. Bu konuda ortaya çıkan gereklilik, okuyucunun metni anlamasını önceler. "Metnin kendisi anlaşılması gereken bir nesne, bir konu hakkındadır. Yani her şeyden önce metnin kendisi hermeneutik bir süreçle oluşmuştur. Yazar nesneyi temsil eden sözcükler aracılığıyla nesnenin dünyasını kendi dünyasına çevirmek için sözcüklerin arasında bağıntılar kurmuştur ve bunu söze dökmüştür"[5] Bu nedenle, yazma süreci aynı zamanda bir anlama sürecidir. Her bir çocuk edebiyatı ürününün, çocuğun ve çocukluğun bir yorumu olduğunu söyleyebiliriz.

Hermeneutik, köken olarak Hermes'e dayanır. Hermes, mitolojik bir varlıktır. Çok sayıdaki özelliklerinden biri, tanrısal mesajı ölümlülere iletmesidir. Bu mesajı olduğu gibi değil de, onların diline tercüme ederek anlayabilecekleri şekle sokması, onu hermeneutik etkinliğin kökeni haline getirir. Bu edim, yalnız eski çağlarda değil, günümüzde de felsefenin, edebiyatın ve ilahiyatın temel konularından biri olmaya devam etmektedir. Grekçe *hermeneuein* fiilinin "ifade etme", "anlama", "yorumlama", "tercüme etme", "açıklama" gibi anlamları yüzyıllarca hem edebiyat metinlerinin, hem de kutsal metinlerin okunup

---

[2] Wilhelm Dilthey, *Hermeneutics and the Study of History*, s. 236.
[3] Metin Toprak, *Hermeneutik (Yorum Bilgisi) ve Edebiyat*, Bulut Yayınları, İstanbul, 2003, s. 7.
[4] J.-P. Sartre, *Sarte Sartre'ı Anlatıyor*, çev. Turan Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993, s. 14.
[5] Osman Bilen, *Çağdaş Yorumbilim Kuramları*, Kitabiyat, Ankara, 2002, s. 24.

anlaşılmasında başlıca yöntem olmuştur. Hermeneutiğin tanımı konusunda Palmer'in, "söylemek", "izah etmek" ve "çeviri yapmak" şeklindeki etimolojik izahı[6] Schleiermacher'in aynı konudaki çözümlemesiyle uyuşur: "(1) Birinin düşüncelerini uygun bir şekilde sunma sanatı, (2) birinin, bir başka kişinin ifadelerini, üçüncü bir kişiye iletmesi sanatı, (3) bir başka kişinin düşüncelerini doğru bir şekilde anlama sanatı."[7]

Her şeyden önce bir "anlama sanatı" olarak ortaya çıkan hermeneutik, kendi tarihi içinde filolojik hermeneutik, hukuk hermeneutiği, teolojik hermeneutik, genel hermeneutik, yöntembilimsel hermeneutik, felsefi hermeneutik gibi farklı açılımlar kazanmıştır. Metinlerin "doğru anlaşılması" sanatı olma iddiası taşıyan hermeneutik, zaman içinde bu konuda belli kurallar da koymuştur. Schleiermacher ve Dilthey'la birlikte tin bilimlerinin / manevi bilimlerin (*Geisteswissenschaften*) yöntemi olma konusunda yeni bir açılım kazanmış, Heidegger ve Gadamer gibi filozoflarca da varlığın ve insanın yeryüzündeki varoluşunun anlamını anlamak isteyen felsefi bir yönelime dönüşmüştür. Ama her zaman bir edebiyat hermeneutiği var olmaya devam etmiş, bu konuda ürün veren filozoflar şu ya da bu yönüyle edebiyat, sanat ve hermeneutik bağlantısına girmeden edememişlerdir. Edebiyat, varoluş alanının bireysel görünümlerine örneklik etmenin yanında, hermeneutiğin tarihi içinde filoloji ve eleştiri bağlamında her zaman temel bir ilgi alanı olmuştur. Edebiyatın hermeneutikle olan ilişkisi, yalnız edebiyat metinlerin yorumlanması, antik metinlerin tespiti, özgün metinlerin sahtelerinden ayrılması, edebiyat ürünlerinin dilsel özelliklerinin tespiti anlamında değil, edebiyatın, felsefenin ve tarihin yanında, insan bilimlerinin en esas öğelerinden biri olmasına da dayanır. Bu nedenle, hermeneutiği çağdaş felsefenin gündemine taşıyan Dilthey, Heidegger ve Gademer gibi filozoflar, edebiyat ve sanat eserlerinin tin bilimleri, "dasein" çözümlemesi ve insanın yeryüzündeki varoluşunun anlaşılması kapsamında incelenmesine, yorumlanmasına özel bir önem vermişlerdir. "*İfade ve temsil edici sanat*, yaşantılarımızı ve dolayısıyla içlerinde kuşatılmış halde olduğumuz bu yaşantıların *dar çerçevesini genişletir*. O, karanlık ve sert iç gözlemde içerilmiş yaşama bağlamını, yeniden *üretim*in aydınlık, yumuşak sferine yükseltir. O, *yaşamın bizim duyusal / doğa bilimsel kavrayışımızdan daha güçlü bir kavrama potansiyeli içerisinde* nasıl göründüğünü gösterir ve yaşamımızı özgül, gündelik faaliyetlerimizin dar çerçevesinden daha ötelere çeker, varoluş ufkumuzu genişletir. Sanat sayesinde kendimizi yaşam karşısında *serbest bir konum*da buluruz. Böylece varoluş ufkumuz birbirlerini bütünleyen bir çok büyük dahinin yarattıklarıyla sınırsızca genişler."[8]

Hermeneutikle edebiyatın buluşması eski çağlara kadar geri gider. Antik Yunan'da Hesiodos ve Homeros gibi şairlerin metinlerinin eğitici bir işlevle çocuklara okutulması ve yorumlanması buna örnek olarak verilebilir. "Yunanistan'da, şairlerin yorumlanması sanatı (*hermeneia*), eğitim sisteminin ihtiyaçlarından türemiştir. Grek aydınlanma çağında, Homeros'un ve diğer şairlerin esprili ve eleştirel yorumu, Grekçe konuşulan yerlerde çok sevilen entelektüel bir eğlenceydi."[9] Platon, şairleri "tanrıların tercümanı" olarak nitelediği *İon*'da,[10] aynı zamanda bir şairi anlamanın ne anlama geldiğini de tartışarak *hermeneuiein* eylemi üzerinde çözümlemelerde bulunur. *Devlet* diyaloğunda ise Hesiodos ve Homeros gibi şairlerin masallarının çocuklar ve gençler üzerinde yaratabileceği olumsuz etkilere değinir.[11] Sanki hermeneutiğin ve edebiyatın bu ilk buluşma noktasında "hermeneutik", "çocuk" ve "edebiyat" kavramları bir araya gelmiş gibidir.

---

[6] Palmer, E. R. *Hermenötik*, Çev. İbrahim Görener, Anka Yayınları, İstanbul, 2002, s. 42 – 56.
[7] Friedrich Schleiermacher, *Hermeneutics and Criticism And Other Writings*, tr. Andrew Bowie, Cambidge University Press, Camridge, 1998, s. 5.
[8] Wilhelm Dilthey, *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*, çev. Doğan Özlem, Pradigma Yayınları, İstanbul, 1999, s. 35.
[9] Wilhelm Dilthey, *Hermeneutics and the Study of History*, s. 239.
[10] Platon, *İon*, çev. İhsan Bozkurt, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1989, s. 19
[11] Platon, *Devlet*, çev. S. Eyüboğlu – M. Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 67 – 68.

2. Çocuk Edebiyatının Olanağı: Çocukluğu Anlamak

Anlama insan hayatının temelidir. Onu yalnız eğitimsel bir yaşantı, zihinsel bir süreç olarak görmek yeterli değildir. Anlayamama veya yanlış anlama durumu insan hayatını çıkmaza sokan, çekilmez hale getiren bir nitelik de gösterebilir. Gündelik hayatımız, anlama ve anlaşılma ağları üzerinde gerçekleşir. Konuşurken, gazete okurken, televizyon seyrederken, alışveriş yaparken, evimize gelip giderken, tarihsel, kültürel ve geleneksel kökleri olan bir anlama ve anlaşılma noktasından hareket ederiz. Doktor hastasını anlayamazsa tedavi edemez, avukat müvekkilini anlayamazsa haklarını savunamaz, şoför yoldaki işaretleri anlayamazsa kaza yapar, öğretmen öğrencisini anlayamazsa onu gerektiği gibi eğitemez, öğrenci dersini anlayamazsa başarılı olamaz, tüccar müşterisini anlayamazsa iflas eder. Bu örneklerin gösterdiği temel nokta, anlamanın insan hayatındaki temel konumudur. İnsanın başarı ve başarısızlığı, mutluluğu ve mutsuzluğu anlamanın doğru ve yeterli bir şekilde gerçekleşmesine bağlıdır.

Çocuk edebiyatı da çocuğu anlayan edebiyattır. Onun alanı da, sınırı da çocukluktur. Başlıca gerekçesini çocuğa ait olan dünyanın (*çocukluğun*) anlaşılmasında bulur. Bu anlama biçimi, *bir çocuk edebiyatının olanağı*dır, olabilirlik koşuludur. Çocukluğu bir metin haline getirmek, çocuk edebiyatçısının başlıca görevidir. Çocuk edebiyatçısı olmak, yazmaya ait bir takım kuralları bilmekten ve uygulamaktan çok, çocuğa ait dünyanın hissedilebilmesinde ortaya çıkar. Dolayısıyla çocuğun anlaşılması, çocuk edebiyatının olanağını ve temelini hazırlar. Bu anlama gerçekleşmediği takdirde, çocuk edebiyatı diye doğası bozulmuş, ne tam olarak yetişkin, ne de tam olarak çocuk edebiyatı olan bir ara tür ortaya çıkar. Bunun sonucu olarak da içinde çocuk geçen her şiirin çocuk şiiri, çocuktan bahsedilen her öykünün de çocuk öyküsü olduğu yanılgısına düşülür.

3. Çocuk Denen Meçhul

İnsan, içinde yaşadığı gündelik koşullar tarafından kuşatılır ve meşgul edilir. Bu nedenle geçmişi unutması kolay olur. Çabucak unutulan hal ve yaşantılardan biri de çocukluktur. Çocukluğumuza ilişkin hemen her şeyi hatırlayabilsek bile, yine de ondan uzaklaşmış hissederiz kendimizi. Oradaki yaşantının ruhunu yakalayamayız. Bu, yeni bir ruh haline sahip oluşumuzun bir gereğidir. Her zaman yaşantımızın aslını oluşturan şu andır, şimdiki zamandır, şimdiki zamanın koşullarıdır. Kendimizi genellikle bu koşullar tarafından kuşatılmış hissederiz. İnsan hep şimdiki zamanın ufkundan seyreder dünyayı, olup biteni, hatta kendisini. Bu nedenle büyükler çocukluğa, onun ruh haline, zihinsel durumuna, kısaca yaşantısına, farklı durumları yaşaya yaşaya yabancılaşmışlardır. Yetişkinler, genellikle kendileri de aynı yoldan geçmelerine rağmen, çocukluğu anlamakta zorluk çekerler. Hatta katı ilkeleri ve sert disiplini olan bir eğitimciye, bir ahlakçıya dönüştüklerinde, kendilerini aşarak çocuğa ulaşmaları zorlaşır. Rousseau şöyle der: "Çocukla çocuk olmanın ne olduğunu bilmiyoruz, onlara yoldaş olamıyoruz. Bir şeyler öğretmek istediğimizde, çocukların düşündüğü gibi düşüneceğimize onların bizim gibi düşünmesini istiyoruz. Kendi düşüncelerimizin doğru olduğundan o kadar eminiz ki, çocukların zihnine çoğu zaman hakikat yerine saçmalıklar doldurduğumuzdan habersiziz."[12] Rousseau, "Çocukla çocuk olmanın ne olduğunu bilmiyoruz, onlara yoldaş olamıyoruz" derken yetişkinler ile çocuklar arasındaki iletişim sorununu da dile getirir. Belki bunun doğal gerekçeleri de olabilir: İlk varoluş hamlesini büyüme hevesi içinde çocukluğunu yadsıyarak yapan insanoğlu, bu hamlesine karşın yine de çocukluğundan tam olarak kurtulamaz. Çünkü ömür boyu kendi hayat ağacını yeşertecek olan ve kimilerine göre bir yazgıyı da ifade eden kişiliği bu dönemde oluşmaya başlar. Kendisini sürekli olarak geriye çağıran bu önemli bağa karşın, geçen her günü çocukluktan bir uzaklaşmadır. Yazarın çocukluğu anlamasındaki en önemli hermeneutik

[12] Jean Jacques Rousseau, *Emile*, haz. Ülkü Akagündüz, Selis Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 147.

sorun da burada yaşanır: Yazar, sürekli olarak çocukluktan uzaklaşan biridir. Bu uzaklaşmaya karşın çocukluğu anlamak istemektedir. Peki, bunu nasıl başaracaktır?

Çocuğun hayata, dünyaya ve insanlara karşı bakışı yetişkinlerden farklıdır. Bu konudaki duygu, düşünce ve inançları gerçeğin izlenimlerinden yoksun olduğu için daha çok "hayal" ve "oyun" bağlamında gerçekleşir. Piaget çalışmalarının büyük bir kısmını, çocuğun zihinsel gelişimine ayırmış ve bunun sonucunda çocuğun dünyasının dil, düşünce, mantık, duygu ve algı olarak yetişkinlerden nasıl ve ne kadar farklı olduğunu göstermeye adamıştır. *Çocuğun Dünya Tasavvuru* adlı eserinde çocuğun sahip olduğu dünya tasavvurunun, yetişkinlerden nasıl farklılaştığını gösterir ve böylelikle bir bakıma "çocukluğun mantığını" sergilemeye çalışır.[13] Büyüklerin ay, güneş, su, hava, vb. kavramları ile çocukların ay, güneş, su, hava kavramları yalnız ses olarak aynıdır, gerçekte bu kavramlara yükledikleri anlam tümüyle farklıdır. Bu farklılık, hemen her konuda kendini göstermektedir. Bu durumda çocuk edebiyatçısı öncelikle çocuğun dilini ve mantığını anlaması gereken bir kişi olarak ortaya çıkar. Gerek çocuğun dünyasını anlarken, gerekse anladığı bu dünyayı "ifade ederken", bu "yabancı dil"in çevirisini de yapar, tıpkı Gadamer'in hermeneutik etkinliğe ilişkin söylediği şu nitelemede olduğu gibi: "Hermeneutik etkinliği daima bir başka 'dünya'ya ait anlam bağlamını o an içinde yaşanılan dünyaya aktarma/ çevirme etkinliği olmuştur."[14] Hermeneutik, hep bir "gizliliği", Schleiermacher'in ifadesiyle bir "gizli niyeti" varsayar.[15] Chladenius, yorumun bir "kapalılık durumunda" ortaya çıktığından hareketle "bir metni tam olarak anlayamadığımızda, yoruma ihtiyaç duyarız" der.[16] Şu halde, çocuk edebiyatçısının hermeneutik işlevi, çocuğun dünyasındaki kapalılığı açmak, gizliliği ifşa etmek ve yabancılığı aşina kılmaktır. Ama bunu yaparken, çocukluğun mantığını yetişkin mantığına çevirmemeye de özen göstermelidir. Çocuk edebiyatçısının görevi, çocukluğun dilini ve mantığını, yine çocuğun ve çocukluğun dili ve mantığı ile ifade etmektir. Burada esas olan çocukluğun korunması ve yetişkinlerin diline ve mantığına çevrilerek yozlaştırılmamasıdır.

Çocuğu anlamanın ne olduğuna ve onu nasıl anlayabileceğimize geçmeden önce burada şöyle bir soru sormak kaçınılmaz görünüyor: Çocuk dediğimiz kişi kimdir? Çocukluk dediğimiz yaşantı nasıl bir yaşantıdır? Onlar bir birlik içinde mi, yoksa bir farklılık, çeşitlilik ve çokluk içinde mi görünürler? Sanat eseri genel olana değil, tekil olana yönelir. Sözgelimi insanlığı değil, Ahmet'i ve Mehmet'i konu edinir. Dilthey, bu tekilleşmeyi insani dünyanın bir özelliği, sanatı da bu özelliğin açığa çıktığı bir ifade biçimi olarak görür. Ona göre, "tekilleşmiş ruhsal yaşam, sanatçının canlılık ve yaratma gücü" sayesinde sanat eserinde ortaya çıkar.[17]

Bundan ne anlamamız gerekir? Söz konusu olan, bir insanlık idesi, bir güzellik ya da çirkinlik, iyilik ya da kötülük idesi değil, tek tek bireylerde, onların varoluşlarında somutlaşan tekil durumlar ve davranışlardır. Üstelik insan dünyasında ortaya çıkan her olay, her davranış, zaman, mekân ve özne bakımından biricik olma özelliği ile vardır. Onları aynen olduğu gibi tekrarlamamız mümkün değildir. Doğada ise bir tekrarlanma, bir yinelenip gitme söz konusudur ve bu tekrarlanmanın yasaları evrenseldir. İnsan dünyasında ortaya çıkan bir olayın çok farklı ve çok karmaşık nedenleri olabilir. Edebiyat ve sanat "tekilleşmiş ruhsal yaşamın" ifadeleri olarak ortaya çıkar. Bu demektir ki, hiçbir sanat eseri, hiçbir edebiyat ürünü genel olarak "insanlığı", genel olarak "çocukluğu" anlatmaz. Her sanat eserinde ortaya çıkan belirli bir kişi, belirli bir ruhsal yaşamdır. Çocuk edebiyatı da bir "çocuk idesi" üzerinde değil, her

---

[13] Jean Piaget, *The Child's Conception of the World*, tr. Joan - Andrew Tomplinson, Littlefield, Adams & Co., Totowa, New Jersey, 1969.

[14] Hans-Georg Gadamer, "Hermeneutik", çev. Doğan Özlem, *Hermeneutik Üzerine Yazılar*, Ark Yayınları, Ankara, 1995, s. 11.

[15] Friedrich Schleiermacher, *Hermeneutics and Criticism And Other Writings*, s. 228.

[16] Johann Martin Chladenius, "On the Concept of Interpretation", ed. Kurt Mueller – Vollmer, *The Hermeneutics Reader*, Oxford, Basil Blackwell, 1986, s. 59. 59.

[17] Wilhelm Dilthey, *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*, s. 34.

zaman belirli bir birey, kendine özgü koşulları ve özellikleri olan bir "durum" üzerinde durur. Çocukluk her ne kadar belirli bir kişide cisimleşse de, bu kişi her zaman diğerlerinden farklı ve kendine özgü koşulları olan bir varoluş halini ifade eder. Dolayısıyla çocuk derken ölçülmüş, biçilmiş, sınırları çizilmiş sabit ve değişmez bir "çocukluk idesi"nden söz etmiyoruz. O bir yeknesaklığı değil, bir çeşitliliği, bir birliği değil çokluğu ifade eder. Ne kadar çocuk varsa o kadar çocukluk, ne kadar çocukluk varsa o kadar çocuk vardır. İşte, tüm sanat ve edebiyat eserlerinde olduğu gibi, çocuk edebiyatında da, bireyin biriciklik özelliği ile ortaya çıkan kendine özgü, kendi kişiliğinden çıkan ve kendi varlığı ile sınırlı davranışları ve varoluşu konu edilir.

"Çocuk" derken bir çocuk idesinden söz etmediğimize göre, yazar, kendi bireysel varoluşu ile diğerlerinden farklılık gösteren bu çocuklardan hangisini anlayacaktır? Yazarın çocuğu ve çocukluğu anlamasından söz ederken, tüm çocukları anlamasından mı söz etmekteyiz? Hemen belirtmekte yarar var ki, bütün çocukları anlamak diye bir iddia söz konusu olamaz. Şu halde anlaşılması gereken çocuk, yazarın eseri ve konusu ile sınırlıdır. O, kendi eserinde yer verdiği çocukluğu, yani eserinin hedefi olarak "kendi çocukları"nı anlamak zorundadır.

Asıl sorun yazarın hangi çocuğu anlayacağından çok, çocuğu ve çocukluğu nasıl anlayacağıdır. Çocuk edebiyatında, bu edebiyatı üretenler genellikle yetişkinlerdir, çocuklar ise bu üretimin muhatabı, bir başka deyişle tüketicisi durumundadırlar. "Çocuğu anlama" ifadesinde bile, çocuk edebiyatının çocuk olmayan kişiler tarafından üretildiğini ima eden bir tavır vardır. Çocuk olmayan bir kişi vardır ve o çocuğu anlamak istemektedir. Bunu, çocuk edebiyatı üretimi adına yapar. Hayatının diğer kısımlarında çocuk değildir, ama üretimini gerçekleştirirken çocuğu anlama, onun dünyasına girme durumundadır. Gerçekten de çocukluk, büyüklerin giderek yabancılaştıkları, büyümenin ve büyük olmanın kendine özgü iş ve sorumluluklarıyla giderek uzaklaştıkları bir alandır. Yetişkin olan kişi, yalnızca fiziksel anlamda değil, duyguları, düşünceleri, ilgileri ve endişeleriyle de uzaklaşmıştır ondan. İşte asıl sorun da burada ortaya çıkar: Bu uzaklık nasıl aşılacak, bu farklı ve yabancı dünya nasıl anlaşılacaktır? Bunun yolu nedir? Yazar ne yaparsa onu anlamış olur? Nasıl bir anlama tavrı içine girerse çocukluğa yaklaşmış olur? Bu, çocuğun gözü ile bakabilmeyi, onun yüreği ile hissedebilmeyi, onun aklı ile düşünebilmeyi, onun dili ile söyleyebilmeyi ve bütün bunları sağlayacak büyük ilgi ve empati gücüne sahip olmayı gerektirir. Bu nedenle bir yetişkin için çocuk edebiyatı konusunda ürün vermek, bilgi, birikim, yetenek ve empati gücüne ihtiyaç duyan özel mi özel durumdur.

Peki, yazar, çocuğun gözü ile nasıl görecek, çocuğun aklı ile nasıl düşünecek, çocuğun yüreği ile nasıl hissedecek, çocuğun dili ile nasıl söyleyecektir? "Çocuğun dili ile söylemek" çocuk edebiyatı alanında ortaya çıkabilecek tartışmaların esasını oluşturur. İçinde çocuk ve çocukluk geçen bir ürün çocuk edebiyatı zannedildiği için, çocuğun dili ile söyleme göz ardı edilir. Oysa çocuk edebiyatı, çocuğun dili ile söyleyen, çocuğun dili ile konuşan bir edebiyattır. Çocuğun dili ile söylemek, çocuğun dilini anlamayı gerektirir. Bu, çocuğa büyüklerin dili ile seslenmenin önüne geçen bir durumdur. Çocuk edebiyatçısının görevi, Erasmus'un deyişi ile vakitsiz hikmetle insanları şaşırtan bir "galat-ı tabiat"[18] yaratmak değil, çocuğun içindeki dünyayı, çocukluğu keşfetmektir. Bunun aksi bir tutum, çocuk edebiyatının temel ilkelerinden biri olan yalınlığı, doğallığı ve içtenliği yok eden, çocuğu ve çocukluğu kendi toprağından koparıp onu büyüklerin dünyasına adapte etmeye çalışan yabancılaştırıcı bir tutum olacaktır. Bu doğallığı, içtenliği ve yalınlığı sağlayabilmenin tek yolu, çocuğun dünyasını "çocuğun dili" ile söylemektir. "Çocuğun dili ile söylemek", çocuğun gözü ile görebilmeyi, çocuğun aklı ile düşünebilmeyi, çocuğun mantığı ile sorgulayabilmeyi gerektirir.

[18] Erasmus, *Deliliğe Methiye* , çev. Nusret Hızır, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1989, s. 21.

4. Çocuğu Anlamanın Hermeneutik Boyutları

Piaget, çocukluğun mantığını kavrayabilmek için çocuklarla konuşmanın, aralarında bulunarak onları gözlemlemenin yeterli olacağını söyler.[19] Bu yaklaşım bir bilim adamı için yeterli olabilir, ama bir çocuk edebiyatçısı daha fazlasına ihtiyaç duyar. Çünkü o her şeyden önce bir sanatçıdır ve bu alanda eser verebilmek için çocukluğu yalnız aklı ve düşünme biçimi ile değil, duyguları ile de hissetmesi gerekir. Peki, bu nasıl olacaktır? Bu sorunun cevabına geçmeden önce çocukluğu, hermeneutik açıdan bir "metin" haline getirmeye imkân tanıyacak ifadelere sahip olmak gerekir. Gadamer, metnin sınırını şu şekilde çizer: "Bugün anladığımız şekliyle yorum, yalnızca metinlere ve sözlü geleneğe değil, tarihin bize miras bıraktığı her şeye uygulanan bir yöntemdir. Örneğin, yalnızca tarihsel olayların yorumundan değil, manevi ifadelerin, mimiklerin, davranışların, vb.'nin yorumlanmasından da söz etmekteyiz. Bundan da, yorumumuzu bekleyen şeyin dolayımsız açıklanamayacağını ve 'gerçek' gizli anlamı keşfetmek için görünürdeki anlamın gerisine bakmamız gerektiğini kastetmekteyiz." [20]

Metin, her şeyden önce anlamı olan bir ifadedir, bir anlamın söz veya davranışla dışa vurulmasıdır. İnsan tarafından üretilen her metin, biçimin ve içeriğin bir sentezidir. Biçimini, gramatik yapı oluşturur. İçeriğinde ise bir düşünce, bir anlam bulunur. Anlam form kazanarak metin haline gelir. İnsanın duyguları, düşünceleri, yaşam deneyimleri, kısaca anlam dünyası, yukarıda da değinildiği üzere, ister bir yazıda, ister bir sanat eserinde, ister bir davranışta ifade bulsun, metin haline gelir. Bu metinler, kendilerine özgü dünyalarıyla, ihtiva ettikleri anlam ve değerlerle her zaman başkaları tarafından anlaşılmaya ve yorumlanmaya ihtiyaç duyarlar. Dilthey, içsel yaşamın, belirtileri aracılığıyla ortaya çıkabileceğini, bu belirtilerin ise çok çeşitli olabileceğini söyler.[21]Belirtisi olmayan bir durumu anlayamayız, hatta onun varlığından bile haberdar olamayız. Kişinin sevgi, nefret, öfke, kıskançlık gibi duyguları, ancak davranışlarında ifade bulduğu oranda onları anlama imkânına kavuşuruz. Bu duygu ve ruhsal durumlar, ifade bulmasalardı, onları bilemezdik, anlayamazdık, onlar hakkında bir fikrimiz olmazdı. Kuşkusuz bunların en başında yazılı ve sözlü ifadeler gelir. Tabii ki buna resim, müzik gibi her türlü sanatsal ifade biçimini de katmak gerekir. Buradan hareketle söylersek, çocukluğun bir metin haline gelebilmesi için, öncelikle çocuğun kendisini çeşitli şekillerde ifade etmesi gerekir. Sözle, davranışla, eylemle, jest ve mimikle veya bir resim yaparak, bir kompozisyon yazarak, bir soruya cevap vererek kendisini ifade ettiğinde, onu anlama yönünde verilere sahip oluruz. Ne var ki, çocuğun kendini ifade etmesi de bir "ortam" meselesidir. Çocuk ancak kendini rahat hissettiği, kendisini kendi içine kapatmadığı, kimi kaygılarından ötürü kendisinden olmayan davranışlar sergilemediği durumlarda kendisini çocukluğun büyülü ülkesinde ifade etme imkânı bulur. Dewey, çocuğun kendisini ifade etmesindeki bu yanıltıcı öğeye işaret ederek ifade ortamının önemine şu şekilde dikkat çeker: "Doğal eğilimlerin sınırlanmış, engellenmiş koşullar içinde gözlemlenmesi zordur. Bu eğilimler en çok çocuğun kendiliğinden konuşmalarında ve işlerinde, yani konusu belli ödevlerle uğraştırılmadığı ve gözlem altında olduğunu bilmediği anlarda söz ve hareketlerinde kolayca görünür."[22] Aynı konu Locke tarafından şu şekilde dile getirilmiştir: "Ruhun yapısı en iyi çocuklarda anlaşılabilir; çünkü hile ve kurnazlık, bozuk taraflarını ve kötü eğilimlerini yapmacık bir dış görünüşün arkasına gizlemeyi çocuğa henüz öğretmemiştir. Bu yüzden çocuğun doğasını erkenden gözlemlemeye başla ve özellikle bunu baskı ve zorlama altında olmadığı oyun sırasında ve senin uzaklarda olduğunu sandığı zaman yap."[23] Çocukluğu

---

[19] Jean Piaget, *The Child's Conception of the World*,. s. 2.

[20] Hans-Georg Gadamer, "Tarih Bilinci Sorunu", der. P. Rabinow – W. Sullivan, *Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım,* çev. Taha Parla, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 79-105.

[21] Dilthey, W. *Hermeneutik ve Tin Bilimleri,* s. 108.

[22] John Dewey, *Demokrasi ve Eğitim*, Çev. M. Salih Otaran, Başarı Kültür Yayınları Dizisi, İstanbul, 1996, s. 111.

[23] John Locke, *Eğitim Üzerine Düşünceler*, çev. Hakan Zengin, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003, s. 116.

usluluk, ağırbaşlılık, akıllılık, efendilik gibi büyüklerin görmek istedikleri maskeler altında değil de, çocuğun kendisi olarak göründüğü durumlarda gözlemek, çocuğu anlamada doğru ifadelere ulaşmanın da yoludur. Yanlış gözlem, yanlış ifadelerin ortaya çıkmasına neden olacak, yanlış ifadeler de çocuğu ve çocukluğu gizleyecektir. Şu halde çocuğu anlayan edebiyat, öncelikle çocukluğun yaşantı ve gözlemine dayanması gerekir. Bu deneyim ve gözlem zayıf olursa, çocuğu anlamanın imkânı da zayıflamış olur.

Şimdi, "Çocuğu ve çocukluğu anlamada hermeneutiğin olası önerileri neler olabilir" sorusuna geçelim ve bunu kimi hermeneuitikçi filozofların görüşleri örneklemeye çalışalım.

4.1. Friedrich Schleiermacher: Schleiermacher çağdaş hermeneutiğin öncülerindendir. 1768–1834 yılları arasında yaşamış, teoloji, filoloji, felsefe ve pedagoji konularında uzun yıllar dersler vermiş, hermeneutiği, filolojik hermeneutik teolojik hermeneutik ve hukuk hermeneutiği gibi özel türlerinin dışında, genel anlamda insan ifadelerini anlamanın yöntemi olarak temellendirmeye çalışmıştır.

Schleiermacher anlamayı gramatik ve psikolojik olmak üzere iki şekilde ele alır. Ona göre hermeneutik metni doğru bir şekilde anlama sanatıdır. Bu sanatın kendine özgü bir takım koşulları vardır. Bu koşulların başta geleni, bütünlük fikridir. Bu bütünlük fikrinin içine, eseri oluşturan iç ve dış yapı, metnin biçimi ve içeriği, metnin anlamı, gramatik ve dilsel yapısı girdiği gibi, bu ifadeyi üreten kişinin hayatı, yaşadığı çağ, yaşam biçimi, ruhsal, fiziksel ve ekonomik durumu, içinde yaşadığı dönemin tarihsel, kültürel ve geleneksel durumu da girer. Zira "her ifade, ancak ait olduğu hayatla anlaşılabilir."[24]

Schleiermacher, "psikolojik anlama" (buna "teknik anlama" da der) ve "gramatik anlama" olmak üzere iki tür anlamadan söz eder. Ne var ki, bunlar ayrı ayrı anlama biçimleri değil, aynı anlama içinde bulunan türlerdir. Dolayısıyla, gramatik ve psikolojik anlama, aynı anlamayı, aynı anlama bütünlüğünü oluşturan anlama biçimleridir. Onların birbirlerine üstünlükleri yoktur, bu nedenle de "eşit"tirler.[25] Psikolojik anlamada özne öne çıkar. Bu anlama biçiminde yazarın hangi koşullar içinde ve hangi niyetle metni oluşturduğu söz konusu olur ve anlayan özne metnin yazarını kendi empati gücü ile hissetmeye, kendini onun yerine koymaya çalışır. Gramatik anlamada ise, metnin biçimsel yapısı öne çıkar, "dil" merkezi bir konum kazanır.

Schleiermacher'de metinin, metnin kendisinde bulunulan anlamın anlaşılması söz konusudur. Okuyucu, nesnesini gramatik ve psikolojik olarak anlamaya çalışır. Bu bir "yeniden inşa" sürecidir. Okuyucu anlamı yeniden kurar. Bu kurma işinde, metne kendini katmaz. Anlamaya çalıştığı şey, metin içinde bulunan anlamdır. Bu anlama kuramında, anlama nesnesi, anlama nesnesinin gramatik ve psikolojik dokusu ve tabii ki bu arada onu ortaya çıkaran bireyin durumu söz konusu olur. Anlamanın merkezinde olan yazardır, anlama yazarın niyetinin anlaşılmasıdır. Anlayan kişinin kendi konumu, tarihsel, kültürel ve geleneksel bağlamı, ruh hali, yaşadığı dönem, içinde bulunduğu koşullar neredeyse hiç söz konusu olmaz. Anlayan öznenin (okurun) kendini anlama ve anlamaya katması Dilthey'da gerçekleşmeye başlar.

Bu anlama kuramından hareketle söyleyebiliriz ki, çocuk edebiyatında, çocuk gramatik ve psikolojik anlamadan hareketle metnin dünyasını, yazarın kendisine sunduğu evreni keşfeder. Burada esas olan, yazarın sunduğu metnin içindeki dünyadır. Çocuk, metnin içindeki dünyaya gidebildiği kadar, o evreni de tanımış olur. Yazarın çocuğu anlaması durumunda ise, çocuğun söz, davranış ve yaşantısını bir metin haline getirme tutumundan hareketle yazarın çocukluğu anlaması söz konusudur. Burada çocukluğu, çocuğun dünyasını, bu dünyaya ait düşünme, algılama, hissetme ve anlamlandırma biçimini tanıyacak ve kavrayacaktır. Psikolojik ve gramatik anlama kuramına göre, bu dünyaya kendisinden bir şey

[24] Friedrich Schleiermacher, *Hermeneutics and Criticism And Other Writings*, s 7, 8.
[25] Friedrich Schleiermacher, *Hermeneutics and Criticism And Other Writings*, s. 9 – 10.

katması, kendi hislerini, kendi düşüncelerini, kendi beklentilerini ve umutlarını eklemesi söz konusu değildir. Çocuk "ne ise o" olarak anlaşılacaktır. Bunu yaparken kendi koşullarından değil, çocuğun koşullarından hareket edecek, çocuğu içinde yer aldığı tarihsel, kültürel, ekonomik ve sosyal çevre içinde, kendi dönemi ve bağlamı içinde anlamaya çalışacaktır. Çocukla kendi arasındaki zamansal, kültürel ve tarihsel mesafeyi empati gücü ile aşmaya çalışacak, bu şekilde çocukluğun büyülü dünyasına girmeye çabalayacaktır. Bunu yapabilmek için empati gücüne dayanacak, kendini çocuğun yerine koyacak, bu şekilde çocuğun davranışlarını kendi içinde yeniden üretecek, yeniden kuracaktır. Bu durum, yazarın çocukluğa ulaşabilmesinin bir yoludur. Bu yaklaşıma göre, çocuk edebiyatı çocuğun dünyasından söz eder. Orada yazarı, yazarın beklentilerini, yazarın umutlarını, yazarın görüşlerini, yazarın dünyasını değil, çocuğu buluruz, çocuğun dünyasını, çocuğun umutlarını, çocuğun duygularını buluruz. Yazar bunu kendi içindeki çocukluğu ifade ederek değil, eserinde anlattığı çocuğun dünyasını, bu dünyanın dili ve mantığı ile kendi içinde yeniden üreterek başarır. Bu anlamda, çocuk edebiyatı, çocuğun dili ile çocuğun dünyasını yine çocuğa söyleyen bir edebiyattır. Çünkü bu dünyada bir yalınlık vardır. Büyüklerin karmaşık ilişkilerinin yer aldığı dünyayı anlatmak, çocuğa yabancı bir dünyadan söz etmek olacaktır. O halde buradaki anlama, psikolojik, gramatik (hem ruh hali, hem de söyleyiş biçimi açısından) bir anlama olmalıdır. Yazar çocukluğu anlarken, onun doğasını bozacak denli kendi beklentilerini ve önyargılarını konuya karıştırmamalıdır. Bu nedenle, çocuğun anlaşılmasında, Schleiermacher'in gramatik ve psikolojik anlaması daha etkili olabilir.

4.2 Wilhelm Dilthey: Wilhelm Dilthey, 1833'te Biebrich'te doğdu ve 1911'de Berlin'de öldü. Felsefe, tarih, tin bilimleri, edebiyat gibi pek çok alanda kitap yazdı ve araştırmalar yaptı. Bugün en çok, hermeneutiği tin bilimlerinin yöntemi haline getirme girişimi ve bu yönde yaptığı çalışmalarla tanınır. Felsefe, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, hermeneutik, biyografi, şiir, müzik, hukuk, tarih kuramı, pedagoji gibi insani üretimler konusunda yazılar yazmış, ürünler vermiştir.

Dilthey, Schleiermacher'in hermeneutik konusundaki görüşlerini geliştirerek onu doğa bilimleri karşısında insani-tarihsel dünyayı ve bu dünyanın fenomenlerini bilinme koşullarını inceleyecek olan tin bilimlerinin yöntemi olarak kurmaya çalıştı. "İnsani-tarihsel dünya", özce doğal dünyadan farklıdır. Bu tarihsel tinsel dünyayı insan kendisi inşa eder. Onun ortaya çıkışında kendi istekleri, fikirleri, beklentileri, umutları ve kaygıları etkin olur. Dilthey, bu iki farklı alan karşısında kendi tercihini, kendi çabasını, "insanla, insanın dünyasıyla tarihsel ve psikolojik olarak ilgilenme" olarak niteler. Onun anlama kuramının temelinde, "anlayıcı psikoloji" vardır. Anlamanın ortaya çıkışı, bir ilgi ve sempati ile başlar. Kişi bir yaşantıyı, başkalarına ve geçmişte kalan bir yaşantıya ilgi duyar, sempati duyar ve onu anlamaya çalışır. Olayı kendi tasavvurunda (imgelem evreninde) yeniden kurar, kendi içinde yeniden tecrübe etmeye ve bu şekilde onu yeniden kurmaya çalışır. Bu yeniden üretimdir. Büyük bir olasılıkla, "yeniden üretim" doğal olayların kendilerini tekrar edişlerine karşılık tinsel alandan olaylar kendilerini yinelemez, ama biz onu kendi iç evrenimizde sanki "yeniden oluyormuş gibi, kendimizi de empati gücü ile olayın içine katarak yeniden anlayabiliriz" mantığına dayanan bir durumdur. Bu anlama süreci, ilgi, empati gibi psikolojik öğelerin yanında sezgi gibi bir bakıma esine dayalı doğaüstü bir gücü, tecrübe gibi bir yaşam deneyimini ve kıyas gibi mantıksal bir öğeyi içerir. Anlayıcı psikolojinin en önemli kavramları "ilgi", "sempati" ve "empati"dir. İlgi sınırlı ise anlama da sınırlı olacaktır. Empati ve sempati sınırlı ise anlama da sınırlı olacaktır. Bazı konular bizim için bir şey ifade etmez. Çünkü ilgi duymayız. Bu aynı zamanda onları anlamak için bir tutumumuzun olmadığı anlamına da gelir. Bunun aksi de olur. Kimi zaman bir konuşmacıyı veya bir metni tüm dikkatimizle, bir kelimesini bile kaçırmadan anlamak isteriz. Sevdiğimiz, ilgi duyduğumuz ve kendisini hissetmeye çalıştığımız bir kişiyi, bir varoluşu anlamamız bizim için daha kolaydır. Dilthey

Schleiermacher'in bir cümlesini tekrarlayarak, "eğer sempati tüm anlayışın temeliyse, o zaman en yüksek anlama sevgiyi gerektirir" der. Bu içsel yakınlık, bu sevgi bağı kaybedildikçe anlamanın derecesi de düşer. Sevmediğimiz, ilgi duymadığımız ve kendisini hissetmediğimiz, kendimizi kendisinin yerine koymadığımız kişileri anlayamayız. Bu içsel bağ özellikle edebiyatçılar, tarihçiler ve insan bilimcileri için gerekli bir koşuldur. Bu bağ, insanı insana ulaştıran, insanı insana tanıtan bir yoldur. Çocuk edebiyatında da aynı şey söz konusudur: Yazarın çocukluğa karşı duyduğu ilgi, sempati ve empati, onu farklı bir dünyaya yaklaştıracak, kendisine yabancı olan bu dünyanın vatandaşı olmasa bile gözlemcisi haline getirecek, bu içsel ilginin yoğunluk derecesiyle orantılı olarak çocuğu anlama durumu gerçekleşecek, böylece çocuk edebiyatçısı çocukluğu kendi eserinde yeniden inşa edip onu yeniden üretebilecektir.

Dilthey'ın yöntem bilimsel anlama kuramında artık yalnız yazarın değil, okuyucunun dünyası ve yaşam deneyimleri de aktif olarak anlamaya karışır ve kendini metne katar. Okuyucu ve yazar arasındaki, dil, tarih, kültür, deneyim gibi ortak paydalar, metnin anlaşılmasını kolaylaştırır. Schleiermacher'in gramatik ve psikolojik anlama kuramında anlamanın dışında kalan okuyucu, Dilthey'ın bu tutumuyla yavaş yavaş metnin anlam dünyasının bir parçası haline gelmeye başlar. Okuyucu, anlarken kendini, kendi dünyasını metne katar, kendi dünyasını yazarın dünyasına ekler. Bu yeniden anlama veya yeniden inşa, mantıksal bir süreç değil, çoğu kez ortak yaşantının, tecrübenin ve sezginin kaynaştığı, kavuştuğu bir alandır. İç deneyim ve yaşantı ile ortaya çıkan bu yeniden üretim konusunda Dilthey şunları söyler: "Yeniden üretme ve yeniden kurma sürecinin öğeleri hiç de sadece mantıksal işlemlerle, örneğin bir analojik çıkarımla birbirine bağlanamazlar. Çünkü yeniden üretim ve yeniden kurma, hemen hemen yeniden yaşamadır ve yaşamanın özellikle tarihsel / tinsel dünyanın kendisine salt mantıksal yoldan nüfuz etmek mümkün değildir."[26] Salt rasyonel ve mantıksal bir anlama, verimli bir almama biçimi olmayacak, hatta kişiyi metni anlamaktan uzaklaştıracaktır. Verimli bir anlama (yeniden üretim ve yeniden inşa anlamında) ilgi, empati ve sempati ile gerçekleşir. Bu içsel deneyim tüm hermeneutik etkinliğin de temelini oluşturur. Bu yaklaşıma göre çocuğu anlamak, rasyonel bir işlevi, bir kıyaslama, karşılaştırma, ayırma ve birleştirme sürecini değil, bir sevgi, sempati ve empati sürecini gerektirir. Dolayısıyla çocuğu salt bilimsel ve mantıksal yoldan anlamaya çalışan yazar onu anlamaktan uzaklaşacaktır. Çocuğu anlamanın yolu, öncelikle onu sevmek, çocukluğu hatırlamak ve ona özlem duymaktır. Yazar onu sevgisi, sevinci ve umudu oranında anlayabilir. Sevgisi çocukluğu içsel bir yakınlıkla, sempati ve empati ile anlamasını sağlar.

Dilthey'a göre, edebiyat varoluşu betimler, varoluş edebiyatta ifade bulur. Edebiyat, yaşamın tasviri ve ifadesidir. Buradan hareket edersek, çocuk edebiyatı da çocukluğun tasviri ve ifadesidir. Ancak bunun gerçekleşmesi, bu sanatı icra eden kişilerin çocuğu anlamalarına bağlıdır. Çocuğu anlamak, çocukluk deneyimine bağlıdır. Zengin bir çocukluk deneyimi, çocuğu anlama konusundaki en verimli donanımdır. Ne kadar ortak deneyime sahipsek, onu o kadar iyi anlarız. Gözlemlerimiz de çocukluğun büyülü dünyasına ulaşmamıza katkı sağlayabilir. Çocuğu ne kadar çok dinlersek, kendisini ifade etmesine ne kadar çok imkân tanırsak, onu o kadar iyi anlarız. Bu da sevgi, sabır ve özveri ile gerçekleşecek bir kazanımdır. Dilthey'ın anlama kuramına dayanarak söylersek, eser, çocuğun ve yazarın "çocukluk içinde" buluştuğu, kaynaştığı bir varoluş alanıdır. Yazar, çocukla bir yaşantı dünyası içinde buluşur. Ama sadece çocuk değildir, çocukluğu hissedip kavrayabilecek ve bunu sanat bilinci içinde ifade edebilecek bir kişidir de. İşte bu yaratıcı bir anlama eylemidir. Sonuçta anlama sanatsal bir üretim şeklinde ifade bulmaya başlar. Yazar çocuğu anlarken kendini anlar, kendini anlarken çocuğu anlar. Çocuğu kendine, kendini çocuğa katar. Eserde salt çocuk yoktur, salt yazar da yoktur, ikisi birden vardır.

[26]Wilhelm Dilthey, *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*, s. 36-37.

4.3. Martin Heidegger: Heidegger'de hermeneutik dasein'ın varlığının analizi, onun varolma biçimini anlama ve çözümleme çabasıdır. Bu yaklaşımı çocuk edebiyatına uyarladığımızda, dasein'ın yerini çocuk alır. Bu durumda hermeneutik çocukluğu anlamaya yönelik bir çözümleme, bir çocukluk analizine dönüşür. Burada öncelikle çocukluk, çocuklukla birlikte oyun özelliği, iletişim özelliği, anlama ve anlam verme özelliği öne çıkar. Burada çocukluğun kendine özgü dil ve mantığının anlaşılması söz konusu olur. Heidegger felsefesinin bize vereceği en önemli mesaj, çocuğun ve çocukluğun kaybedilmemesi yönünde olacaktır. Bu durumda çocuk edebiyatı da, çocukluğun, çocuğun varoluşunun sanatsal dilde ifadesi olacaktır.

Heidegger felsefesinin merkezi noktasını oluşturan temel kavramlardan biri "dasein" kavramıdır. Peki, dasein kimdir, nedir? Onun en temel özelliği yani içinde yaşadığı evreni ve kendi varlığını anlama eğilimi göstermesi, bunu kendi doğasında taşımasıdır. Bu anlama iştiyakı, geniş anlamda varlığı kuşatır. İçinde yaşadığı evreni anlamak istemekle kalmaz, kendini de kendisi için bir "konu" haline getirir. Bu şekilde varlığı aydınlatma ve ona daha derin bir şekilde nüfuz etme imkânı bulur. "O öyle bir varlıktır ki, yalnızca diğer varolanlar arasında ortaya çıkmakla kalmaz. Daha çok kendi varlığının, kendisi için bir *konu* oluşu gerçeğiyle de ontolojik olarak ayırt edilir." Bu durum, dasein'ın varlığını kuran ve oluşturan bir nitelik taşır. Onun varlıkla olan ilişkisi her zaman anlamak isteyen bir ilişkidir. Varlığı anlama niteliği, dasein'ın temel özelliğini oluşturur. Bu anlamanın içeriği, aslında somut bir nitelik gösterir. O, dasein'ın hem çevresi, yani içinde yaşadığı evren, tarihsel, kültürel ve insani dünya ile ilgili bir durum, hem de bizzat kendisine karşı ilgisidir. Bu anlamak isteyen ilgi, onu niteleyen, karakterini oluşturan bir özelliktir.[27]

Dasein çözümlemesinden hareketle çocuğun kim ve çocukluğun ne olduğunu soracak olursak, şu tür çıkarımlarda bulunabiliriz: Çocuk gerçekte "atılmanın" en bariz izlerini taşır. Bu atılmışlık durumunda, yabancısı olduğu bir dünyada, kaygı ve tedirginlik içinde kendini ve içinde yaşadığı evreni kavramaya çalışır, olup biten şeylere anlam vermeye çalışır. Bütün bilme ve anlama isteği ile varlığa sokulmaya çalışır. Ardı arkası kesilmeyen soruları, bu süreçte kendisine merakın, bilme ve anlama isteğinin, bir noktada kaygı ve korkunun ürünü olarak kendisine eşlik eder. Kendi tarihsel, kültürel, geleneksel ve sosyal dünyasının kendisine sunmuş olduğu ufuk içinde bulunur. Bu ufuk, onu sarıp sarmalar. Dolayısıyla çocukluk belirli koşulları olan ve belirli koşullar içinde ortaya çıkan bir olanaktır. Çocukluğun yaşanması, bu olanağın kendini açması ve kişiye kendini sunması ile ilgili bir durumdur. Bu anlamda çocukluğun yaşanması da bir olanaktır. Bu da kökenini tarihsel, kültürel, geleneksel ve sosyal dünyada bulur. Bazı ortamlarda, çocukluk imkânı gerçekleşmez, çocukluk çocukluk olarak değil de bir nesne ya da tahrif olmuş bir yaşantı olarak ortaya çıkar. Oysa çocukluk nesneleşmemek ve nesneleştirmemektir. Dünyaya bir içtenliğin, bir oyunun, bir araçsallaştırmamanın penceresinden bakabilmektir. Çocukluk, bozulmamış, sahihliğini yitirmemiş, içtenlikli yaşamdan uzaklaşmamış, kendine yabancılaşmamış, varoluşunu maskelememiş, içtenliğini yitirmemiş, dünya ile araçsal bir bağlamda iletişime geçmemiş yaşantıların ülkesidir. Çocuk edebiyatı da, sanatsal açıdan varlığın anlamını, tam da burada, bu dünyanın ifadesinde bulur. Ancak bunu çocukluğa yabancılaşmadığı, onun içtenliğinden, düşselliğinden uzaklaşmadığı, çocukluğu nesneleştirmediği oranda başarabilir. Burada bulgulanan, çocuğun saf haldeki varoluşudur. Ve bu varoluş, sürekli olarak kendisi olmaktan çıkıp bir yetişkinin varoluşu olmaya eğilim duyar. Yazar, bir çocuğun varoluşu adına bir yetişkinin varoluşunu yazdığında, onu kendi otantik, sahici yapısından uzaklaştırıp sahteleştirmiş ve içeriksiz hakle getirmiş olacaktır. Bu da onun bir varoluş olmaktan çıkıp bir nesne ve araç haline dönüşmesi demektir. Çocuk edebiyatında dasein'ın içeriğini dolduran,

[27] Martin Heidegger, *Being and Time*, tr. J. Macquarrie – E. Robinson, Blackwell Publishing, Oxford-Cambridge, 1995, s. 32.

“sanat eserinde varolan” çocuktur. Kuşkusuz bu “yetişkin edebiyatı”ndaki yalnızca bir sözcüğün değişmesi, ya da edebiyatın yanına yeni bir sözcüğün eklenerek edebiyatın çocuk edebiyatı olması değil, bütün bir dilin, bütün bir dünyanın, bütün bir kavrayışın, bütün bir bilgini değişmesi demektir. Çocuk edebiyatı, dilin, dünyanın, konuşanın ve kendisiyle konuşulanın, kısacası tüm varoluş evreninin baştan sona yeniden tanımlandığı, yeni bir bilinçle, yeni bir bakışla görüldüğü bir edebiyattır.

Burada şunu düşünmek gerekir: Çocukluk bir olanaksa, çocuk edebiyatı da bir olanaktır. Yazar ve okuyucu olmak da bir olanaktır. Ve her olanak belirli koşullar içinde ortaya çıkar. Dolayısıyla çocuk edebiyatının çocuğun varoluşu kadar yazar ve okuyucunun varoluşu da çocuk edebiyatını besleyen damarlar arasındadır. Çocuk edebiyatı çocuktan bağımsız olamayacağı gibi yazardan, onun çocukluk deneyiminden de bağımsız olamaz. Çocukluk nasıl ki belirli koşullar içinde varlık kazanırsa, yazarlık ve okuyuculuk da belirli koşullar içinde varlık kazanır. Çocuk edebiyatı bu koşulların, bu varoluşların estetik bir değer içinde bir raya gelmesinin ifadesidir.

Sonuç

Çocuk edebiyatına, çocuk edebiyatı olma niteliğini kazandıran, bu yazı biçiminin okuyucu kitlesinin çocuklar olması değildir. Bundan önce, bu türe çocuk edebiyatı olma niteliğini kazandıran, diğer edebi ve sanatsal türlerden ayıran özellik, çocukluğun kendine özgü dünyasını anlatmasıdır. Onun çocuk edebiyatı olabilmesi için çocukluğu anlatması yetmez, çocukluğu çocukluğun dili ve mantığı ile anlatması da gerekir. Yazarın çocuğun dünyasını anlayabilmesi için, öncelikle onu anlayabilecek bir dünyasının, sevgi, sabır, sevinç ve ümit gibi olumlu değerlerinin olması gerekir. Yazı, ancak bu olumlu değerler sayesinde çocuğun iç âlemini zenginleştirecek, duygularını eğitecek, sevgisini besleyecek, ümidini çoğaltacak bir ana kaynağa kavuşabilir. Çocuğu sevmeyen ve geleceğe dair umutları olmayan bir kişinin çocuklar için yazmasının ikna edici bir nedeni olamaz. Çocuklar için yazan kişide, annelik (erkek bile olsa) hisleri gelişmiş olmalıdır. Bu anlamda çocuk edebiyatçısı olmak, öncelikle yazarlık sorunu değil, bir annelik sorunudur. Annelik hali, çocuk edebiyatının zeminini oluşturur.